

Den lille Stubmølle i Dærup. H. Hansen foto 1887.

Stubmøller på Fyn

Af Olaf Andersen

Gennem flere År har jeg søgt Oplysninger om Stubmøller på Fyn. Hvad der hidtil er kommet mig i Hænde, er kun enkelte spredte Træk. I det følgende vil jeg alligevel fremdrage disse, i Håb om at det må gi en og anden Lyst til at sende mig noget mere Stof, inden det helt går i Glemme.

Fyn er den af vore større Landsdele som er fattigst med Hensyn til Stubmøller. Ikke en eneste er bevaret. Derimod findes der endnu nogen Stykker i andre Landsdele: Bornholm, Falster, Lolland, Sjælland, Samsø og Sønderjylland. Fra Rejser i min Barndom mindes jeg Stubmøllen som et mærkeligt og morsomt Indslag i visse sjællandske Landskaber. Senere har jeg set Nørrejyllands sidste Stubmølle, der indtil for et Par År siden lå i Thusbøl i Brørup Sogn. Da den stod for Fald, købtes den af »den gamle By« ved Århus, hvor den altså har fundet et Fristed på sine gamle Dage. Her på Fyn er Stubmøllen næsten ukendt af den nulevende Slægt. De allerfleste mindes ikke at have set nogen, selv gamle Mennesker ser spørgende på En, når man gir sig til at tale om de sære Vejrmøller, hvor hele Skroget måtte drejes efter Vinden. Efterhånden er det dog lykkedes mig, navnlig ved at spørge mig frem, at indhente enkelte Oplysninger.

STUBMØLLEN I DÆRUP

Det mest forbavsende er, at der indtil for få År siden har stået en Stubmølle i Vestfyn. Ganske vist kun en Gårdmølle, fælles for to Bøndergårde, men en udpræget Stubmølle med dennes fornemste Kendetegn: Når Møllen skulde vendes efter Vinden, skete det ved at dreje hele Skroget. Min Hjemmelsmand, fhv. Gårdejer Christoffer Sørensen, nu Vestfyns Hjemstavngård, har selv været med til at bygge Møllen for et Halvthundrede År siden. Den lå i Landsbyen D æ r u p i Flemløse Sogn og brugtes af Gårdejerne Peder Hansen og Søren Hansen. Den havde sin Plads på Peder Hansens Toft og tilhørte de to Gårde i Fællesskab. Møllebyggeren var fra Strandby og hed Niels

Hansen. "Vi stak en Stang ind under Møllen", siger Christoffer Sørensen, "og med den drejede vi det hele". Han mener, at det kun er en syv-otte Aar siden Møllen blev nedlagt. Den havde kun een Kværn, og den brugtes til at male Grutning med.

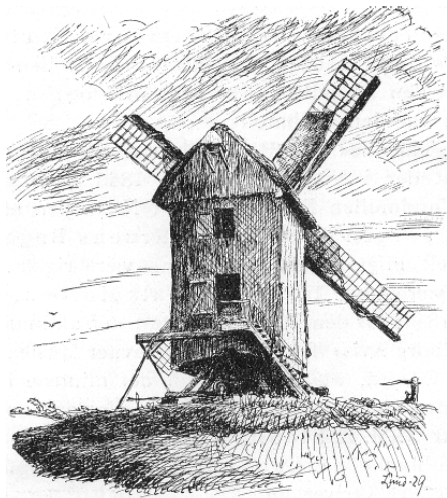
På Christoffer Sørensens Væg har der indtil for nylig været ophængt et fint udført Fotografi af Stubmøllen i Dærup. Billedet, som Ejeren nu har skænket til Hjemstavngårdens Arkiv, gengives her. Gården til højre (min Hjemmelsmands Fødegård) er af smukt Bindingsværk og ligger endnu som på Billedet; den til venstre er brændt og genopført. Fotografiet er taget 1887, da Møllen havde stået i sådan noget som fem Åar.

STUBMØLLEN PÅ LYØ

Hvor Lyø Mølle nu ligger, har der i over 50 År - fra 1821 til 1876 - stået en Stubmølle. Den har en omskiftelig Historie. Oprindeligt hørte den hjemme i Fåborg. År 1793 blev den flyttet til Ærø, og 1821 til Lyø, hvor den i 1876 blev nedreven for at afløses af den nuværende Vejrmølle. Også her er vi så heldige, at der findes et gammelt Fotografi af Møllen. Tegneren Frode Lund, som har meddelt mig ovenstående Oplysninger, har med Fotografiet som Forbillede udført en Pennetegning af Møllen, som gengives her. Billedet viser en smuk og særpræget Stubmølle, hvis maleriske Silhuet på en vidunderlig Måde må ha kronet Øen med den egenartede og skønne Landsby. Ved dette Nærbillede af Lyø Stubmølle, hvor Møllens Bygning ses langt bedre end paa Fjærbilledet fra Dærup, kan der passende tilføjes:

Stubmøllen har Navn efter Stubben, som hele Møllen drejes om. Det er en lodret Bjælke, firkantet foroven, rund forneden, hvor den holdes oppe at Skråstivere. Disse hviler på vandrette Bjælker, som igen støtter sig til et Underlag af store Stene. En Trappe fører op til Mølledøren, støttet af en Bjælke som bæres af et Kryds (til venstre), og af en

Støttestang som er fastgjort i et af Mølleskrogets Hjørner (til højre på Billedet).

Frøde Lund: Stubmøllen paa Lyø.

ANDRE FYNSKE STUBMØLLER

På Videnskabernes Selskabs Kort over Nordfyn (1780) ses en stor Mængde Vandmøller, men kun faa Vejmøller. Alle disse har rimeligvis været Stubmøller. De findes alle imod Nord, samlede i tre Grupper:

- 1) På Hinsholm: Viby, Mesinge, Hersnab. Endvidere to Møller nord for Kerteminde; den ene er sikkert Svanetnøllen.
- 2) På Sletten: Strøby, Nislev, Hasmark, Agernæs, Bræstrup.

Om H a s m a r k Mølle fortælles i »Fyns Venstreblad« for 18/12 1928, at den brændte i 1810 eller 1811 og genopførtes 1813; før Branden var den Stubmølle.

- 3) I Nordvestfyn: Røgle, Gamborg, Kustrup.

I "Fyns Tidende" for 25/6 1931 skriver Maleren Herman Madsen, at der i hvert Fald indtil 1866 har stået en Stubmølle ved Vandmøllen Dals Mølle i Nærheden af Sallinge. Møllebygger Jørgen Tommerup, Fruens Bøge, har imidlertid meddelt mig, at dette ikke kan være rigtigt. Hans Far har nemlig været med til at bygge Dals Mølle som hollandsk Vejmølle i 1844; før den Tid fandtes kun en Vandmølle på Stedet. I "Svendborg Avis" for 24/12 1929 nævner Museumsinspektør Johannes Olsen, at S v e n b o r g i det mindste har haft een Stubmølle; den stod omtrent, hvor Svineslagteriet nu ligger.

Konsulent N.M.R. Stenbæk i Tommerup (f. 1845) har kendt en Stubmølle på Langeland. I sine "Optegnelser om Stenbæk-Slægten" skriver han:

»Når man på Langeland fra Rudkøbing drager ad Landevejen Sønder efter, så kommer man en halv Mils Vej fra Rudkøbing gennem Landsbyen Henninge i Skrøbeløv Sogn. Her stod endnu ved 1870 en gammel Stubmølle . . . Stubben var af godt og svært Egetræ. Et lille Stykke fra Møllen lå ved samme Tid den gamle Møllegård. Men både den og Møllen er for en Del År siden nedbrudt."

Holme Mølle i Nørre-Næså Sogn var Stubmølle for omkr. 50 År siden, da min Hjemmelsmand så den i Brug. Den er forsvunden ved 1880 (meddelt af Kristoffer Hansen, Glamsdal).

Til sidst nogen Oplysninger om en Stubmølle som har ligget i U b b e r u d Sogn. Lidt Vesten for 10 km Stenen på Odense/Middelfart Landevej drejer en Tværvej mod Nord efter G u n n e r s ø. Til venstre for denne Vej løfter sig ikke langt fra Landevejen den høje Banke B o b j æ r g. Her har der i sin Tid stået en Stubmølle. Nedenunder lå Stubbehuset, og en Mose i Nærheden kaldtes Stubbedammen. Min Hjemmelsmand er Lærer Teglbjærg i Kamstrup ved Roskilde. Hans Far var født i Stubbehuset og blev kaldt Stubbeskrædderen. En Brorsøn af Lærer Teglbjærg er den kendte Maler og Raderer Stubbe Teglbjærg. Altså har en fynsk Stubmølle, morsomt nok, givet Navn både til Hus, Mose og Menneskebarn. Lærer Teglbjærg har ikke selv set Stubmøllen, men hørt Tale om den i sin Barndom. Hans Far har fortalt ham, at Stubmøllen blæste ned i en Storm. Den blev afløst af en hollandsk Mølle, som er forsvunden for få År siden.

– Sammen med Dysser, Gravhøje og Landsbykirker hører de gamle Vejmøller til det danske Landskabs skønneste Smykker. Hver Gang en af dem forsvinder, mister vi en Hjemstavnsværdi som ikke kan udlignes ved nogen Art af Nybygge. Og Stubmøllernes Skønhed var af en særegen Støbning, fuld af Vælde og Tyngde, og samtidig så fornøjelig, at man uvilkaarlig kom i muntert Lune, når man saa det mørke, kantede Mølleskrog med de svirrende Vinger løfte sig over Bakkens Runding: Dette Billede er for altid gået tabt her på Fyn. Men ved Indbildningskraftens Hjælp kan vi endnu danne os en Forestilling om, hvordan en Stubmølle har set ud i det fynske Landskab. Hver Gang, jeg kommer cyklende ad Middelfart Landevej ud for B o b j æ r g, ser jeg i Tankerne Stubmøllen knejse deroppe, knudret og stærk, fyldt af skælmsk og oprindelig Ynde. Og jo flere Efterretninger, det lykkes at få frem vedrørende de gamle Stubmøller, jo lettere vil det blive at fastholde deres Billede i Mindet. Mon der for Resten ingen Sagn har været knyttet til de forsvundne Stubmøller? Det er så ligetil at tænke sig Nissens røde Hue stikkende frem af Bjælkekryds eller Luger.

Artikel i Vestfyns Hjemstavnsforening 1933 s. 7-11.